

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - VII

Issue - III

July - September - 2018

Marathi / Hindi - I

**Peer Reviewed Referred
and UGC Listed Journal**

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

**IMPACT FACTOR / INDEXING
2018 - 5.5**

www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Assit. Prof. Vinay Shankarrao Hatole

M.Sc (Math's), M.B.A. (Mkt), M.B.A (H.R),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod & Dirt), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ. क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१३	स्वातंत्र्य चळवळीतील मराठी वृत्तपत्रांचे योगदान खरात सतिश कुंडलिकराव	५६-५९
१४	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व दलित चळवळ, एक अभ्यास मोगले राजेश दत्तात्रय	६०-६३
१५	शिक्षणाचे सामाजिक व वैयक्तिक जीवनातील योगदान एक समाजशास्त्रीय अध्ययन प्रा. डॉ. सुनिल प्रल्हाद गायगोळ	६४-६८
१६	श्रीमती ल. रा. तो. वाणिज्य महाविद्यालय, अकोला या केंद्रावर सादर झालेल्या एम. लिब. प्रकल्पाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन प्रा. डॉ. प्रभाकर एस. मोहे संगीता पा. झझाटे	६९-७८
१७	महाराष्ट्राच्या पारंपारिक लोककला टाक रविशा धनराज	७९-८१
१८	पांढरपेशी गुन्हेगारी एक सामाजिक अध्ययन डॉ. अभय श्रीहरी लाकडे	८२-८७

१६. श्रीमती ल. रा. तो. वाणिज्य महाविद्यालय, अकोला या केंद्रावर सादर झालेल्या एम. लिब. प्रकल्पाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन

प्रा. डॉ. प्रभाकर एस. मोहे
ग्रंथपाल, श्री गणेश कला महाविद्यालय, कुंभारी, ता. जि. अकोला.
संगीता पा. झंझाटे

१. प्रस्तावना :- ग्रंथालयशास्त्र शिक्षणक्रमात संशोधन प्रकल्पाचे महत्त्व

आज ग्रंथालयशास्त्र शिक्षणक्रमातसुद्धा संशोधन या विषयाचा समावेश झालेला आहे. विद्यार्थ्यांना पदव्युत्तर शिक्षणक्रम पूर्ण करित असताना संशोधन प्रकल्प तयार करावा लागतो. या शिक्षणक्रमामध्ये संशोधन प्रकल्प अनिवार्य करण्यामागे निश्चित अशी कारणे आहेत.

परंतु संशोधनाचे उद्दिष्टे डोळ्यांसमोर ठेवून ग्रंथालयात येणाऱ्या वाचकाला जर ग्रंथालयीन सेवा द्यावयाची असेल, तर ग्रंथपालास स्वतःला संशोधन कार्याविषयी जाणीव असणे आवश्यक असते. त्यामुळे संशोधकास संशोधनाच्या मार्गात येणाऱ्या अडचणींशी तो परिचित होतो व या अडचणींवर मात करण्याचा योग्य मार्ग शोधून काढू शकतो. या प्रकारे संशोधनाची दृष्टी असणारा ग्रंथपाल प्रसंगी संशोधकाचा योग्य मार्गदर्शक बनू शकतो. संशोधन प्रकल्पाचा मुख्य उद्देश ग्रंथपालास संशोधन कार्यप्रणालीशी परिचित करून देणे हा आहे.

संशोधन प्रकल्पाचा आणखी एक फायदा असा की, विद्यार्थ्यांना, शिक्षकांना संशोधन प्रकल्प तयार करणे हा विषय पूर्णपणे नवीन असतो. त्यामुळे संशोधनासाठी नवीन विषय शोधणे किंवा मार्गदर्शकांशी चर्चा करून प्रसंगी मार्गदर्शकाने सुचविलेला विषय संशोधनाकरिता घेणे, स्वतः तयार केलेल्या विषयांवर संशोधन करणे, मार्गदर्शकांशी चर्चा करणे, त्यांनी केलेल्या सूचनांचे पालन करणे, त्याचबरोबर मार्गदर्शकाची मार्गदर्शन करण्याची शैली जवळून अभ्यासणे, इत्यादी कार्ये त्यांच्याकडून आपोआप घडत असतात. संशोधकाने संशोधन प्रकल्प पूर्ण करित असताना विषयांशी निगडित प्रत्येक ग्रंथ हा पहिल्या पानापासून शेवटच्या पानापर्यंत वाचलाच पाहिजे असे नाही, तर ग्रंथामधून आपल्या उपयोगाचे संदर्भ नेमके कसे शोधावे या विषयाचे ज्ञान त्याला होत असते. यामुळे पुढे ग्रंथालयात येणाऱ्या प्रत्येक ग्रंथाविषयीचे स्वरूप संक्षिप्तपणे आपल्या मनात साठवून ठेवण्याची कला त्यास अवगत होते. यामुळे संशोधनाची जाण असणाऱ्या ग्रंथपालास, ग्रंथालयात येणाऱ्या संशोधकास त्याच्या विषयाच्या अनुषंगाने लागणारे संदर्भ तात्काळ शोधून देणे, त्या संशोधन कार्यामध्ये आवश्यक असलेली मदत आणि मार्गदर्शन करणे, इत्यादी बाबींचा भावी ग्रंथपालांना परिचय करून देण्याच्या दृष्टिकोनातून ग्रंथालय शास्त्र शिक्षणक्रमात संशोधन प्रकल्पाचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे.

२. संशोधन विषय

श्रीमती ल. रा. तो. वाणिज्य महाविद्यालय य. च. म. मुक्त विद्यापीठाचे एम. लिब अभ्यासक्रमाचे प्रारंभापासून (२०००) केंद्र आतापर्यंत (२०११) अनेक संशोधन प्रकल्प (एम. लिब. अभ्यासक्रमाचे) या केंद्रावर सादर झालेले आहेत. या केंद्राचे एम. लिब शिक्षणक्रमामध्ये असणारे योगदान तसेच सादर झालेल्या गत १२ वर्षातील प्रकल्पाचे विश्लेषण करण्याचे गरज लक्षात घेऊन प्रस्तुत विषय संशोधनासाठी निवडण्यात आला.

३. संशोधनाची गरज

महाविद्यालयीन ग्रंथालयांमध्ये माहिती तंत्रज्ञानामुळे ग्रंथालयांच्या पारंपारिक कार्यामध्ये बदल घडून येणे अपरिहार्य झाले आहे. महाविद्यालयीन ग्रंथालये शिक्षण प्रक्रियेमध्ये पारंपारिकरित्या ग्रंथ, नियतकालिके प्रबंध प्रकल्प, शोध निबंध यांच्या आधारे माहिती संकलनाच्या प्रक्रियेद्वारे शिक्षण प्रक्रियेत सहभागी होत असत. परंतु आता माहितीच्या गरजेची जाणिव विद्यार्थी, प्राध्यापक यांना करून देणे अपरिहार्य झाले आहे. विशेषतः माहिती प्रति प्राप्तीमध्ये आधुनिक तंत्रज्ञानाचा उपयोग कसा प्रभावी ठरतो. याची जाणिव विद्यार्थी, प्राध्यापक, अभ्यासक यांना करून देण्याच्या दृष्टीने संशोधन करण्याची गरज आहे.

४. संशोधनाची उद्दिष्ट्ये

१. श्रीमती ल. रा. तो. वाणिज्य महाविद्यालय या अभ्यासकेंद्रावर सादर झालेल्या ग्रंथालय व माहितीशास्त्र निष्णात शिक्षणक्रमाच्या संशोधन प्रकल्पाची माहिती घेणे
२. संशोधन प्रकल्पाची विषयनिहाय सूची तयार करणे.
३. संशोधन प्रकल्पाच्या आधारे अभ्यासकांचा विषयांचा कल जाणून घेणे.
४. संशोधन प्रकल्पातील उल्लेखांचे वाचन साहित्य प्रकारानुसार विश्लेषण करणे.

५. संशोधनाची व्याप्ती व मर्यादा

प्रस्तुत संशोधन श्रीमती ल. रा. तो. वाणिज्य महाविद्यालय, अकोला या अभ्यास केंद्रातील ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र निष्णात शिक्षणक्रमासाठी सादर झालेल्या प्रकल्पा पुरतेच मर्यादित असून इ. स. २००० ते २०११ या कालावधीत सादर झालेल्या संशोधन प्रकल्पाचा अभ्यास यामध्ये करण्यात आला आहे.

६. गृहितके

१. या प्रकल्पाच्या संचयनासाठी संशोधक व मार्गदर्शकाचे अतिशय मोठे योगदान आहे.
२. यामध्ये सर्व प्रकारच्या वाचन साहित्यांचा उल्लेख करण्यात आला आहे.
३. या संशोधन प्रकल्पामध्ये ग्रंथालय आणि माहिती शास्त्रातील नवनवीन विषयांना प्राधान्य दिले आहे.
४. सर्व संशोधन प्रकल्प मूळ विद्यापीठाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार पूर्ण केलेले आहेत.

८. संशोधन पद्धती

प्रस्तुत संशोधनासाठी वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीचा वापर करण्यात आला आहे. प्रस्तुत समस्या ही अकोल्या शहरातील श्रीमती ल. रा. तो. वाणिज्य महाविद्यालयीन ग्रंथालयाशी संबंधित असल्याने संशोधकाला समस्येची उकल होण्यासाठी ग्रंथालयामध्ये उपलब्ध असलेल्या एम. लिब. प्रकल्पांची (२००१-२०११) सद्यःस्थिती समजून घेणे आवश्यक आहे. सर्वेक्षण, वर्णनात्मक पद्धतीचा उपयोग केल्यामुळे आवश्यक असणारी माहिती मोठ्या प्रमाणात वस्तुनिष्ठ व कमी वेळात मिळविता येईल.

९. माहिती संकलन आणि विश्लेषण

प्रस्तुत संशोधनाकरीता मुलाखत, निरीक्षण तसेच ग्रंथालयात उपलब्ध असलेल्या प्रकल्पांची माहिती संकलनासाठी उपयोग करण्यात आला. माहितीचे अर्थनिर्वचन करणे यासाठी सांख्यिकिय पद्धती तसेच तर्कशास्त्रीय विश्लेषण या पद्धतीची निवड करण्यात आली.

१०. संशोधनाची व्यावसायिक दृष्टीकोनातून गरज

श्रीमती ल. रा. तो. वाणिज्य महाविद्यालय सादर झालेल्या ग्रंथालय माहिती शिक्षणक्रमाच्या संशोधन प्रकल्पाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन करण्याची संशोधकाला आवश्यकता वाटली. बदलणाऱ्या परिस्थितीनुसार सादर सर्व प्रकल्प सर्वच वाचकांना एकदमच सहज सुलभरित्या त्यातील सर्वच माहिती उपलब्ध होऊ शकणार नाही. त्यासाठी सर्व प्रकल्पांची माहिती यामध्ये देण्यात आली आहे.

११. उपलब्ध माहितीचे विश्लेषण

प्रस्तुत संशोधनासाठी संशोधकाने सर्वप्रथम केंद्रप्रमुखांची पूर्व परवानगी घेऊन २०००-०१ ते २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षातील सादर झालेले संशोधन प्रकल्पांची यादी मिळविली. प्राप्त झालेल्या यादीवरून संशोधकाने संशोधन प्रकल्पांची विषयनिहाय, संशोधकांचे व मार्गदर्शकांचे लावली रँकलीस्ट तयार केली.

सादर झालेल्या २२७ पैकी २२६ संशोधन प्रकल्पांचा संशोधकाने त्यांचा अभ्यास करून प्रत्येकाची माहिती जसे संशोधन प्रकल्पांची उद्दिष्ट्ये, संशोधनासाठी वापरलेली संशोधन पद्धती, माहिती, संकलनाची साधने, तंत्र यांचा अभ्यास करून सर्व प्रकल्पांची माहिती संकलीत केली आहे.

संशोधन प्रकल्पांच्या आधारे अभ्यासकांचा कल जाणून घेतला. संशोधन प्रकल्पांचे वर्ष, विषय, मार्गदर्शक निहाय विश्लेषण, संशोधन प्रकल्पातील उल्लेखांचे वाचन साहित्य प्रकारानुसार विश्लेषण करून हा प्रस्तुत संशोधन प्रकल्प तयार करण्यात आला.

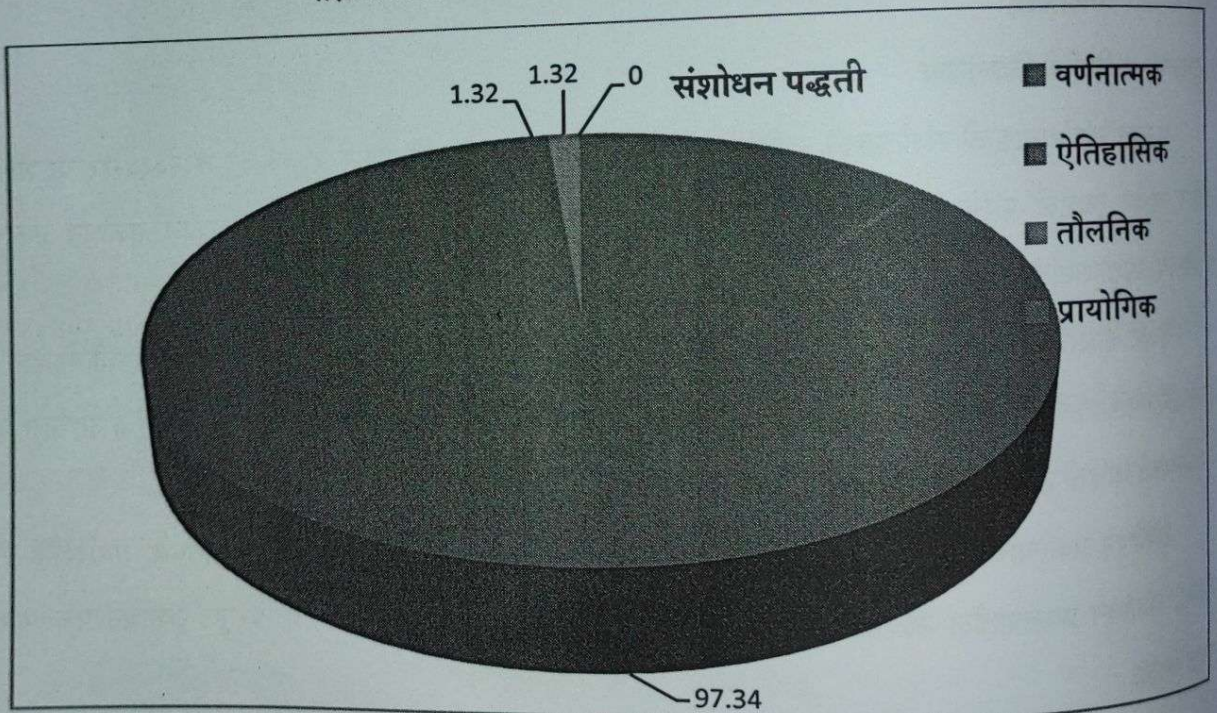
२०००-०१ मध्ये २०१०-११ मध्ये सादर झालेल्या २२६ प्रकल्पांचे विश्लेषण

तक्ता क्र. १ : सत्र २०००-२००१ मध्ये अभ्यास केंद्रावर परिक्षा देणारे संशोधक व सादर केलेले संशोधन प्रकल्प

वर्ष	संशोधन प्रकल्पाची संख्या	परिक्षेला बसलेले संशोधक	टक्केवारी %
२०००-०१	१८	२१	८५.७१ %
२००१-०२	२४	२४	१०० %
२००२-०३	१९	२२	८६.३६ %
२००३-०४	१७	२१	८०.९८ %
२००४-०५	२४	२७	७४.०७ %
२००५-०६	२४	२४	१०० %
२००६-०७	२३	२४	९५.८३%
२००७-०८	२१	२२	९६.४५%
२००८-०९	१४	२१	७१.४२%
२००९-१०	२२	२५	८८ %
२०१०-११	२३	२५	९२%

आलेख क्र. १

संशोधकांनी संशोधनासाठी वापरलेल्या संशोधन पद्धती

वरील आलेख क्र. १ वरून असे निर्दर्शनास येते की, २२० संशोधकांनी संशोधनासाठी वर्णनात्मक संशोधन पद्धती वापर केला असून त्याची टक्केवारी ९७.३४ आहे. ऐतिहासिक व तौलनिक संशोधन पद्धतीच्या ३ संशोधकांनी आपल्या संशोधन प्रकल्पासाठी वापर केला असून त्यांची टक्केवारी प्रत्येकी १.३२ आहे.

तक्ता क्र. २ : संशोधकांनी माहिती संकलनासाठी वापरलेल्या माहिती संकलनाच्या पद्धती

अ. क्र.	माहिती संकलनाच्या पद्धती	संशोधकांची संख्या	टक्केवारी %
१.	प्रश्नावली	१४२	६२.८३ %
२.	प्रश्नावली आणि मुलाखत	४७	२०.७९ %
३.	मुलाखत	०६	२.६५ %
४.	निरिक्षण	०६	२.६५ %
५.	प्रश्नावली व निरिक्षण	२२	९.७३ %
६.	मुलाखत व माहिती शोध	०३	१.३२ %

वरील तक्ता क्र.२ वरून असे निर्दर्शनास येते की, १४२ संशोधकांनी माहिती संकलनासाठी प्रश्नावली या साधनाचा वापर केला असून त्यांची टक्केवारी ६२.८३ आहे. ४७ संशोधकांनी माहिती संकलनासाठी प्रश्नावली व मुलाखत या साधनाचा वापर केला असून त्यांची टक्केवारी २०.७९ आहे. मुलाखत या साधनाचा माहिती संकलनासाठी केवळ ६ टक्के संशोधकांनी वापर केला असून त्यांची टक्केवारी २.६५ एवढी आहे. केवळ ३ संशोधकांनीच मुलाखत व माहिती शोध या साधनांचा वापर माहिती संकलनासाठी केला असून त्यांची टक्केवारी प्रत्येकी १.३२ आहे.

वरील आलेख क्र. २ वरून असे निर्दर्शनास येते की, १४२ संशोधकांनी माहिती संकलनासाठी प्रश्नावली या साधनाचा वापर केला असून त्यांची टक्केवारी ६२.८३ आहे. ४७ संशोधकांनी माहिती संकलनासाठी प्रश्नावली व मुलाखत या साधनाचा वापर केला असून त्यांची टक्केवारी २०.७९ आहे. मुलाखत या साधनाचा माहिती संकलनासाठी केवळ ६ टक्के संशोधकांनी वापर केला असून त्यांची टक्केवारी २.६५ एवढी आहे. केवळ ३ संशोधकांनीच मुलाखत व माहिती शोध या साधनांचा वापर माहिती संकलनासाठी केला असून त्यांची टक्केवारी प्रत्येकी १.३२ आहे.

ता क्र.३ : सत्र २०००-२००१ ते २०१०-२०११ या ११ वर्षांमध्ये संशोधकांनी अभ्यास केंद्रावर सादर केलेल्या २२६

प्रकल्पांचे विषयानुसार वर्गीकरण

अ. क्र.	संशोधन प्रकल्पाचा विषय	संशोधन प्रकल्पांची संख्या	टक्केवारी %
१.	महाविद्यालयीन ग्रंथालय	२७	११.९४
२.	सार्वजनिक ग्रंथालय	१३	५.७५
३.	शैक्षणिक ग्रंथालय	२८	१२.३८
४.	आकाशवाणी ग्रंथालय	०९	०.४४
५.	प्रकल्प अभ्यास	०२	०.८८
६.	अभियांत्रिकी	०९	३.९८
७.	आयुर्वेद	०१	०.४४
८.	होमिओपॅथीक ग्रंथालय	०२	०.८८
९.	कृषि	०२	०.८८

१०.	वैद्यक	०२	०.८८
११.	न्यायालयीन ग्रंथालय	०२	१.३२
१२.	शिक्षण शास्त्र	०३	०.८८
१३.	ग्रंथालय शास्त्र	०२	०.८८
१४.	वाचनसाहित्य	०२	०.४४
१५.	वाचनालय मासिक	०१	०.४४
१६.	विद्यापीठ ग्रंथालय	०१	८.४०
१७.	वाचन सवयी	१९	१.३२
१८.	ग्रंथविक्रेते	०३	१.३२
१९.	ग्रंथालय संगणकीकरण	०३	०.८८
२०.	माहितीविषयक गरजा	०२	०.४४
२१.	स्मरणिका	०१	१.७६
२२.	नियतकालिके	०४	
२३.	समाजकार्य महाविद्यालय	०१	०.४४
२४.	जिल्हा शासकीय ग्रंथालय	०२	०.८८
२५.	धार्मिक ग्रंथालय	०९	३.९८
२६.	ग्रंथेतर साहित्य	०४	१.७६
२७.	शासकीय तंत्र निकेतन	०३	१.३२
२८.	शा. औद्योगिक प्रशिक्षण	०३	१.३७
२९.	फार्मसी ग्रंथालय	०२	०.८८
३०.	पुस्तक परिक्षण	०१	०.४४
३१.	संतसाहित्य	०२	०.८८
३२.	ग्रंथालय महा संघ	०२	०.८८
३३.	माहिती साक्षरता	०२	०.८८
३४.	आश्रमशाळा	०१	०.४४
३५.	संदर्भ ग्रंथ	०४	१.७६
३६.	इंटरनेट	०१	०.४४
३७.	ग्रंथपाल	०१	०.४४

वरील तक्ता क्र.३ वरून असे निदर्शनास येते की, संशोधकांनी महाविद्यालयीन ग्रंथालय, सार्वजनिक ग्रंथालय, शासकीय ग्रंथालय यांचा अभ्यास अनुक्रमे २७, १३, २८, १९ एवढा केला असून यांची टक्केवारी अनुक्रमे ११.९४, ५.७५, १२.३८, ८.४० एवढी आहे. अभियांत्रिकी व धार्मिक ग्रंथालयांचा अभ्यास करणाऱ्यांची संख्या ९ ही असून त्यांची टक्केवारी ३.९८ एवढी आहे. नियतकालिके, ग्रंथेतर साहित्य, संदर्भ ग्रंथ यांचा अभ्यास करणारे संशोधक अनुक्रमे ४ एवढी आहे. शिक्षणशास्त्र, ग्रंथ विक्रेते, ग्रंथालय, संगणकीकरण, शासकीय तंत्र निकेतन, शा. औद्योगिक प्रशिक्षण या विषयामध्ये अभ्यास करणारे संशोधक

अनुक्रमे ४ संशोधक असून त्यांची टक्केवारी प्रत्येकी १.७६ एवढी आहे. होमिओपॅथी ग्रंथालय, कृषि, वैद्यक, ग्रंथालयशास्त्र, वाचनसाहित्य माहितीविषयक गरजा, जिल्हा शासकीय ग्रंथालय, फार्मसी ग्रंथालय संतसाहित्य, ग्रंथालय महासंघ, माहिती साक्षरता या विषयांच्या अभ्यास करणारे संशोधकाची संख्या प्रत्येकी २ एवढी असून त्यांची प्रत्येकी टक्केवारी ०.८८ एवढी आहे. आकाशवाणी ग्रंथालय, आयुर्वेद वाचनालय, मासिक, विद्यापीठ ग्रंथालय, स्मरणिका, समाजकार्य महाविद्यालय, पुस्तक परिक्षण, आश्रमशाळा, ग्रंथपाल या विषयांचा अभ्यास करणारे संशोधकांची संख्या प्रत्येकी १ असून त्यांची प्रत्येकी टक्केवारी ०.४४ एवढी आहे. वरील तक्त्यावरून असे निदर्शनास येते की, Electronic Library, Literatural Library, Multimedia, Web based Library, Services इत्यादी विषयामध्ये संशोधन झालेले दिसत नाही. या विषयामध्ये संशोधन व्हायला हवे.

तक्ता क्र. ४ : संशोधन प्रकल्प सादर करणारे वर्षनिहाय विद्यार्थी सत्र २०००-०१ ते २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षातील

वर्ष	स्त्री संशोधक	पुरुष संशोधक	एकूण संशोधन
२०००-२००१	०५	१४	१९
२००१-२००२	१०	१४	२४
२००२-२००३	०६	१३	१९
२००३-२००४	०७	१०	१७
२००४-२००५	११	१६	२७
२००५-२००६	१३	१२	२५
२००६-२००७	१२	११	२३
२००७-२००८	१०	१०	२०
२००८-२००९	०६	१०	१६
२००९-२०१०	१३	१०	२३
२०१०-२०११	११	१२	२३
२०११-२०१२			
	१०४	१२३	२२७

वरील तक्ता क्र. ४ वरून असे निदर्शनास येते की, एकूण २२६ संशोधकांपैकी १०४ स्त्री संशोधकांनी आपले संशोधन प्रकल्प पूर्ण केले. सत्र २०००-२००१ ते २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षात पूर्ण केले. एकूण २२६ पुरुष संशोधकांनी संशोधन प्रकल्प पूर्ण केले असून स्त्री संशोधकापेक्षा पुरुष संशोधकांची संख्या जास्त आहे.

तक्ता क्र. ५ : संशोधन प्रकल्प सत्र २०००-०१ ते २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षातील प्रकल्प सादर करणारे

पुरुष संशोधक

वर्ष	पुरुष संशोधक	एकूण संशोधन	टक्के
२०००-२००१	१४	१९	७३.६८
२००१-२००२	१४	२४	४८.२७

२००७-२००८	१३	१९	६८.४२
२००८-२००९	१०	१७	५८.८२
२००९-२०१०	१६	२१	४७.६१
२०१०-२०११	१२	२५	४८.००
२०११-२०१२	११	२३	४७.८२
२०१२-२०१३	११	१९	४७.३६
२०१३-२०१४	१०	१४	५७.१४
२०१४-२०१५	१०	२३	४३.४७
२०१५-२०१६	१०	२३	५२.१७
२०१६-२०१७	१२	२२६	
	१२३		

वरील तक्ता क्र. ६ वरून असे निर्देशनास येते की, एकूण २२६ संशोधकांपैकी १२३ पुरुष संशोधकांनी आपले संशोधन प्रकल्प पूर्ण केले. त्यांची टक्केवारी ५४ एवढी आहे. सत्र २०००-२००१ मध्ये १९ संशोधकांपैकी १४ पुरुष संशोधकांनी आपले संशोधन प्रकल्प पूर्ण केले. त्यांची टक्केवारी ७३.६८ एवढी आहे.

तक्ता क्र. ६ : संशोधन प्रकल्प सत्र २०००-०१ ते २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षातील प्रकल्प सादर करणारे संशोधक

वर्ष	स्त्री संशोधक	एकूण संशोधन	टक्के
२०००-२००१	०५	१९	२६.३१
२००१-२००२	१०	२४	४१.६६
२००२-२००३	०६	१९	३१.५७
२००३-२००४	०७	१७	४१.१७
२००४-२००५	११	२१	५२.३८
२००५-२००६	१३	२५	५२.००
२००६-२००७	१२	२३	५२.१७
२००७-२००८	१०	१९	५२.६३
२००८-२००९	०६	१४	४२.८८
२००९-२०१०	१३	२३	५६.५२
२०१०-२०११	११	२३	४७.८२
	१०४	२२६	

वरील तक्ता क्र. ६ वरून असे निर्देशनास येते की, सत्र २०००-०१ ते २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षातील संशोधकांपैकी १०४ स्त्री संशोधकांनी आपले संशोधन प्रकल्प पूर्ण केले. त्यांची टक्केवारी ४६.०१ एवढी आहे.

संशोधकापेक्षा जास्त आहे. सत्र २००९-२०१० मध्ये २३ संशोधकांपैकी ११ स्त्री संशोधकांनी आपले संशोधन प्रकल्प अभ्यास केंद्रावर जमा केले. त्यांची टक्केवारी ५६.५२ एवढी असून ती इतर वर्षांच्या तुलनेत सर्वात कमी आहे.

निष्कर्ष

१. सत्र २०००-०१ ते २०१०-११ या ११ वर्षांच्या शैक्षणिक वर्षात सत्र २००१-२००२, २००५-२००६ या दोन वर्षात प्रवेशित २६ संशोधनापैकी २६ संशोधकांनी संशोधन केंद्र प्रकल्प अभ्यास केंद्रावर सादर केले असून त्यांची टक्केवारी १००% आहे.
२. सत्र २००८-०९ मध्ये २१ प्रवेशित संशोधकांपैकी १४ संशोधकांनी संशोधन प्रकल्प सादर केले असून त्यांची टक्केवारी ७१.४२% आहे.
३. २६ प्रकल्पांचे विषयानुसार वर्गीकरण केले असता असे निर्दर्शनास आले की, महाविद्यालयीन, सार्वजनिक, शैक्षणिक ग्रंथालये वाचन सवयी या विषयात इतर विषयापेक्षा सर्वात जास्त संशोधन झाले.
Digital Libray, E-Sources, Electronic Library, Literature Library Multimedia, Web based Library Services इत्यादी विषयात संशोधन झालेले दिसत नाही.
४. ग्रंथ वाचनसाहित्य वाडमयावलोकन मध्ये २२६ संशोधकांपैकी २१९ संशोधकांनी वापर केला असून ती इतर वाचनसाहित्यापैकी संदर्भ ग्रंथ, नियतकालिके, वर्तमानपत्रे, इ. सोर्सस, अहवाल प्रबंध इ. सर्वात जास्त आहे.
५. इलेक्ट्रॉनिक साहित्याचा वापर केवळ २० संशोधकांनी केला असून तो सर्वात कमी आहे.
६. वर्णनात्मक संशोधन पद्धतीचा वापर २२० संशोधकांनी आपल्या संशोधन पद्धतीमध्ये केला असून त्याची टक्केवारी ९७.३४ एवढी असून ती ऐतिहासिक, तौलनिक, प्रायोगिक संशोधन पद्धतीपैकी सर्वात जास्त आहे. प्रायोगिक संशोधन पद्धतीचा कोणीही वापर केलेला दिसून येत नाही.
७. संशोधकांनी माहिती संकलनासाठी वापरलेल्या माहिती संकलनाच्या पद्धतीपैकी प्रश्नावली या पद्धतीचा सर्वात जास्त वापर केला असून त्याची संख्या १४२ एवढी असून त्यांची टक्केवारी ६२.८३ आहे. त्यानंतर प्रश्नावली आणि मुलाखत यांचा वापर करण्यात आला. त्याची संख्या ४७ असून २०.७९ एवढी टक्केवारी आहे.
८. सत्र २००१ ते २०११ या ११ वर्षांच्या शैक्षणिक कालखंडात प्रा. डॉ. एस. आर. बाहेती यांची २२६ संशोधकांपैकी ७४ संशोधकांना संशोधन प्रकल्प पूर्ण करण्यास मार्गदर्शन केले असून त्यांची टक्केवारी ३२.७४ एवढी असून ती सर्वात जास्त आहे. त्यानंतर प्रा. एच. बी. शेळके यांनी ३३ संशोधकांना मार्गदर्शन केले असून त्यांची टक्केवारी १४.६० एवढी असून ती दुसऱ्या क्रमांकाची आहे. प्रा. राऊत, प्रा. अतुल विखे, प्रा. आर. बाहेती, प्रा. सोनोने, यांनी अनुक्रमे ९.२९, ११.०६, ११.५०, १२.८३, एवढी आहे.

संदर्भ ग्रंथसूची (मराठी अनुवर्णाप्रमाणे)

१. चिकटे, राजेद्र विठ्ठल, (२००६) "पुणे विद्यापीठ ग्रंथालय माहितीशास्त्र पदव्युत्तर अभ्यासांतर्गत सादर झालेल्या प्रकल्पांचे आशय विश्लेषण १९८९-९७" अभ्यास केंद्र न्यु आर्टस, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, अहमदनगर.
२. ज्ञानगंगोत्री : डिसें.-जाने-फेब्रुवारी .वर्ष ३ रे, अंक ३ पृ. ५२-५६
३. डगवार, श्यामकांत एकनाथ, (२००८), "युनिव्हर्सिटी न्युज या नियतकालिकेचे आशय विश्लेषणात्मक अध्ययन"
४. देशमुख, अमित वि, (२००८), "ग्रंथपरिवार या नियतकालिकातील लेखकांचे योगदान : एक विश्लेषणात्मक अभ्यास" चौधरी, ना. रा. (२०००) संपर्क सत्राचे स्वरूप व विद्यार्थी "ज्ञानगंगा घर
५. बाहेती, एस. आर. आणि लंकेश्वर भारती एम. (२०१०) "ग्रंथालयशास्त्र शिक्षणक्रमात संशोधन प्रकल्पांचे महत्व" ज्ञानगंगोत्री : डिसें.-जाने-फेब्रुवारी २०१०-११ पृ. २५-३२
६. मुंढे, बी. टी., ग्रंथालय व माहितीशास्त्र निष्णात शिक्षणक्रम आणि प्रकल्पज्ञ ज्ञानगंगोत्री, वर्ष २ रे, सप्टे.-ऑक्टो.-नोव्हें. २००१ अंक २.
७. म्हात्रे, जागृती, "२००४-०५ या वर्षात बा. ना. बांदोडकर विज्ञान महाविद्यालयात य. च. मु. विद्यापीठाच्या ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र अभ्यासक्रमात सादर झालेल्या प्रकल्पातील संदर्भसुचीचा अभ्यास" अभ्यास केंद्र वार्शा. २००५-२००६
८. राजोबा, उमा, (२००३) "संशोधन आराखडा" ज्ञानगंगोत्री : डिसें. जाने. फेब्रुवारी वर्ष ३ रे, अंक ३ पृ. ६५-७७.
९. शेवळे, मधुकर, (२००५) "मुक्त विद्यापीठाच्या एम. लिब. शिक्षणक्रमातील संपर्कसत्रांच्या परिणामकारकतेचा विश्लेषणात्मक अभ्यास" ज्ञानगंगोत्री : जुन-जुलै-ऑगस्ट, पृ. ४८-५६.

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - VII Issue - III English / Marathi July - September - 2018

Peer Reviewed Referred
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2018 - 5.5
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed., M.L.A.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

CONTENTS OF ENGLISH

Sr. No.	Name & Author Name	Page No.
24	Physical Inactivity and Adolescent Obesity Dr. Shilpa Deshpande (Khot)	129-135
25	Biodiversity Act 2002 and its Impact from Community Perspective Miss. Yogita S. Hutke	136-141
26	Need and Importance of Self Help Groups in Women Empowerment Ks. Pratibha S. Katkar Prof. Dr. Shubhangi Dange	142-148
27	Parents Social Class and Educational Performance of Children Miss. Pranali Ingole	149-154
28	Digital Library Initiatives in India: An Overview Dr. P. S. Mohe	155-160
29	Faculty - Library Collaboration for Information Utilization Pallavi Dadarao Chopade	161-168
30	Electronic Resources Management in Libraries of Academic Colleges Affiliated to Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur Pramod N. Alone	169-176
31	Reconstruction of History in 'Julius Caesar' by William Shakespeare Prashant Jambhulkar	178-182
32	Reserve Bank of India and Indian Economy Prof. Dr. Milind Gulhane	183-188
33	Impact of AkshaSukta of Rigveda on Common Man Rajendra D. Meshram	189-193
34	Age Dependency Ratio in Akola District of Maharashtra State Rajesh Pandurang Meshram	194-198
35	An Analytical Study of Information and Communication Technology (ICT) Infrastructure Implementation In kavikulaguru Kalidas Sanskrit University (KKSU), Ramtek from Year 2012 to 2017 Rajivranjan D. Mishra	199-203
36	Role of Kingsley Amis in Modern Age Prof. Ranjana Kantilal Purane	204-209

28. Digital Library Initiatives in India: An Overview

Dr. P. S. Mohe

Librarian, Shree Ganesh Arts Collgege, Shivani-Kumbhari, Akola.

Abstract

The emergence of Internet has added a new dimension to information technology which gave birth to the new concepts of Digital Libraries. In India, a number of digital library initiatives and digitization programmes have been initiated across the country. This paper focuses on the digital library initiatives in India with examples, the initiatives of the government of India and state government towards digital library activities

Keywords: Digital Library, NPDL & Digitization Initiatives,

Introduction

Information is considered as the fulcrum for power and prosperity and very essential for economic and social development of the society. The digital revolution of the past three decades has transformed many conventional libraries into digital libraries of the world, specially in developed countries such as Europe , America, Australia, etc. India has also started making systematic initiatives in this direction in planned manner recently. The formal project of digital library under the Digital Library Initiative (DLI) was started in 1994 as a joint initiative of the National Science Foundation (NSF), Department of Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA), and the National Aeronautics and Space Administration (NASA), in 1994. Six universities were given the funds for investigation and development of underlying technologies for digital libraries. The second phase of the project was initiated in February 1998. The landmark initiatives that led the path towards the Digital Library movement are the CMU, MERCURY project; CORE project at Cornell University the TULIP project and ENVISION, Cornell Institute of digital collection, Yale University Open Book Project, Networked Digital Library of Theses and Dissertation (NDLTD), National Science, Mathematics, Engineering and Technology (SMET) Education Digital Library (NSDL), National Policy, Digital Library development in emerging country like India is taken up with preserving art culture and heritage of India in mid 1990s.

National Policy on Digital Library

The National Task Force on IT and Software Development (2003) has given some valuable recommendations for development of DLs in the country related to development of pilot project on Digital Library, preservation of vast wealth of Indian traditional knowledge, digitization of Indian Theses and Dissertations and copyright protection. In India digitization initiatives are in need of national policy on Digital Library to indentify framework and best practice in all spheres for development of Digital Libraries. There is also need of preservation policy, Intellectual Property Rights policy for content development, collection development policy, digital information rigidity in the publishers' policies and data formats etc.

Digital Library Initiatives in India

Government institutions of national importance, national level institutions, research organization, universities, state government institutions, financial institutions, private institutions are key player for initiating digital libraries in India. Some of the important digital library initiatives and programmes initiated across the country are as follow:

Digital Library of Books

Digital Library of India : Digital Library of India was formally launched by the then president of India Dr. A. P J. Abdul Kalam in 8th September 2003 to preserve knowledge and cultural heritage of India. The project is supported by Ministry of Communications and Information Technology, Government of India and coordinated by Indian Institute of Science, Bangalore. It digitizes and preserves all significant library, artistic and scientific works in its three regional mega scanning centre and makes it freely available to world for education and research.

VigyanPrasar Digital Library ; VigyanPrasar, an autonomous organization under Department of Science and Technology,

Government of India, was established in 1989 for communication of science and technology. VigyanPrasar maintains an open access digital library to spread scientific knowledge, where the digital collection contains digitized full-text versions of all significant scientific works that are being published by VigyanPrasar.80 books in English, 49 books in Hindi and 17 books in other languages and audio video scientific content in CD ROM are available in this digital library.

NCERT Online Text Books : National Council of Educational Research and Training was established by the Government of India in 1961 as an autonomous organization to assist and advise the state and central governments in the implementation of their policies for education,

especially to bring about qualitative changes in school education. The NCERT has initiated a national portal where school textbooks, based on the National Curriculum Framework 2005, are freely available on the Internet for students and teachers. This portal provides easy navigation to textbook chapters by title/subject of the book for a particular class.

Digital Library of Manuscripts

Kalasampada: Digital Library Resources for Indian Cultural Heritage: The Indira Gandhi National Centre for the Arts in collaboration with the Ministry of Communication and Information Technology initiated a digital library on indigenous cultural heritage for the development of a databank of cultural heritage. DL-RICH provides online access to digital images of cultural heritage resources such as manuscripts, rare photographs, rare books, rare painting, sculptures, handicrafts, monuments, artifacts, festivals, as well as varieties of textual, graphical, audio-visual and multimedia resources.

National Databank on Indian Art and Culture : In its second phase of digitization project, INGCA started National Databank on Indian Art and Culture (NDBIAC), a pilot project of Department of Information Technology, Ministry of Communication and Information Technology, and Archaeological Survey of INDIA, Government of India with an aim to enhance the accessibility of Indian cultural resources using digital technology. NDBIAC provides access to digitized images and audiovisuals provided by ASI and state archaeology departments.

National Mission for Manuscripts : The Department of Culture, and Ministry of Tourism and Culture, Government of India, launched the National Mission for Manuscripts in February 2003 with an aim to locate, document, preserve and render vast collection of manuscripts which are available in variety of themes, textures and aesthetics, scripts, languages, calligraphies, illuminations and illustrations. NMM established a network of 47 Manuscript Resource Centres, 32 Manuscript ConservationCentres, 32 Manuscript Partner Centres and more than 200 MCPCs across the country for identifying, inventorying, preservation and conservation of endangered documentary heritage collections available in the form of manuscripts. nn

Muktabodha: Digital Library and Archiving Project : The Muktabodha Digital Library Project was begun in 1995 as a manuscript microfilming project focusing mainly on photographing at-risk and rare palm-leaf Vedic Shrauta ritual manuscripts from both private collections and libraries. From this phase approximately 50,000 frames of microfilm in our archives. Since that time the technology used and the focus have evolved into digitally capturing both Vedic Shrauta ritual and medieval Shaivite manuscripts.

National Digital Library of Electronic Thesis & Dissertation

Shodh Ganga: Indian ETD Repository : Shodhganga is a national repository of electronic theses and dissertation. It was launched on 20th May 2010 by INFLIBNET Centre under support of University Grants Commission with an aim to facilitate open access to Indian theses and dissertations to the academic community world-wide. UGC in its notification dated 1st June 2009 mandates submission of electronic version of theses and dissertations by the researchers in universities. INFLIBNET Centre also maintain repository of approved synopsis submitted by research scholars to the universities for registering themselves for the Ph.d programme called ShodhGangotri (<http://shodhgangotri.inflibnet.ac.in/>) with an aim to measure trends and directions of research being conducted in Indian universities and to avoid duplication of research.

Vidyanidhi Digital Library : Vidyanidhi is a portal of doctoral research in India. Implemented by Department of Library Science, University of Mysore. Supported by NISSAT, DSIR, Government of India, Ford Foundation and Microsoft India. It began as a pilot project in 2000 with support from government , the Ford Foundation and Microsoft India archive of dissertations, as well as a set of resources for doctoral research in India. Vidyanidhi also has strategic support from the UGC

Digital Library of Institutional Repositories : An Institutional Repository (IR) is a digital collection or archives of a university's intellectual output. Universities and other institutions are producing digital information base of their Ph.D. theses& dissertations, articles, reports, conference proceedings, lecture notes, presentational, audio-video records using open source software and making them available to their end users. There are 92 institutional and subject wise repositories have been registered in Registry of Open Access Repository (ROAR). Institutional repositories initiated in India can be viewed at <http://roar.eprints.org/>

Digital Library of Journals-Initiatives by Scientific Society and Publishers

Indian Academy of Sciences : The Indian Academy of Sciences (IAS) is a scientific academy funded by the Government of India. Digital platform is developed to provide online access to 11 peer reviewed journals with all backfiles and other publications including reports, newsletter, pataka, year book and annual report etc. published by Indian Academy of Science.

Indian National Science Academy : The Indian National Science Academy (INSA) was established in 1935. It is funded by Government of India. INSA, under the support of NISSAT,

has initiated e-journal@insa project in 2002 to facilitate conversion of INSA journals from print to digital format and host these materials online.

NISCAIR Research Journals : NISCAIR has developed Online Periodicals Repository (NOPR) to preserve its 7 research journals, working papers, preprints, technical reports, conference papers and data sets in various digital formats. All publications can be access full-text in PDF format through NOPT platform.

Indian Medlars

National Informatics Centre and Indian Council of Medical Research had collaborated to setup Indian Medlars Centre to provide information support and services to medical research community. The Centre produced two important resources; the first is INDMED@NIC, which indexes more than 100 prominent biomedical journals of India from 1985 onwards. This bibliographic database is accessible online. The second resource is MEDIND@NIC that provides open access to the full text articles of 62 Indian biomedical journals.

Open Journal System @ INFLIBNET

Open Journal System @ INFLIBET Centre provides digital platform for hosting of electronic version of journals into open access mode with all processes of submission, peer-reviewing, editing, layout designing and publishing built into it.

Indianjournals.com

IndianJournals.com implemented by Divan Enterprises, New Delhi. It provides single window access to multidisciplinary Indian journals published by different scholarly societies and institutions. It provides access to eleven open access journals and periodicals. This journal gateway also provides access to subscription-based content.

Medknow Publications Pvt. Ltd.

Medknow Publications Private Limited is a publisher of high-quality peer-reviewed scholarly open access journals in India. It publishes, maintains and hosts 48+ open access peer reviewed scholarly journals, mainly in the biomedical subject areas. It provides access to 48 journals.

Kamla-Raj Enterprises

The Kamla-Raj Enterprises is a Delhi-based publisher established in 1933. Kamla-Raj publishes seven print-based peer-review scholarly journals mainly in the areas of social sciences which are also available in electronic format on open access. These journals are OAI-compliant. The publisher maintains an archive of each of these open access journals starting from volume one.

The above is only indicative; there are many more.....

Conclusion

Thus, it can conclude that the information technology is changing fast and along with the traditional patter of the libraries. Digital libraries can help move the nation towards realizing the enormously powerful vision of anytime, anywhere access to the best and latest of human thought and culture. The Digital Library of India is one major initiative that is striving to create a truly digital library.

References

- **Ambati, V., N.Balakrishnan, Reddy, R., Pratha, L., Jayahar, C.V.** (2006) The Digital Library of India Project: Process, Policies and Architecture. In: Second International Conference on Digital Libraries
- **Barui, Tapan & Barui, Suparn**, (2016), 'Digital library initiatives in India': An Overview, Conference Paper, CGLA Conference, Indian Museum, Kolkata.
- **Bihari, S & Gurnani, K** (2008), Digital library initiatives in India : an anylisis, Recent Trends in Technical Education, Hariharan R., New Delhi.
- **Gedam, PB & Agashe, A.T** (2009), 'Digital Library Initiates in India: A study, Published in 38 Andhra Pradesh Library Conference, Guntur, 10-11 January.
- **P.K. Jain, P. K. and Babbar, Parveen.** (2006). Digital libraries initiatives in India, the International Information & Library Review, 38:161-169

SCHOLARS IMPACT

Quarterly

An International Multidisciplinary Multilingual
Peer Reviewed Research Journal

ISSN 2394 - 7632

EISSN 2394 - 7640

Special Issue

Approved By UGC
Journal No- 41129

IMPACT FACTOR - 5.98

ICSSR Sponsored

Two Days National Seminar
on

"LIBRARY AUTOMATION USING SOUL SOFTWARE"

24th & 25th February 2019

February 2019 (Special Issue)

✦ EDITOR IN CHIEF ✦

DR. M. RAGHIB DESHMUKH

✦ GUEST EDITOR ✦

DR. ASHOK S. SONONE
PROF. R. G. BAHETI

DR. S. R. BAHETI
SHRI. M. K. SONONE

www.scholarsimpact.com

: Organised by :

Department of Library Science

The Berar General Education Society's

SITABAI ARTS, COMMERCE & SCIENCE COLLEGE, AKOLA.

Re-accredited by NAAC with Grade

(Affiliated to : Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati)

76.	The Need For Extensive Training As A Barrier In The Process of Library Automation	261 – 263
	Atul Pundalikrao Wankhade	
77.	Barriers In Library Automation : A Contradiction	264 – 265
	Dr.Vijay G. Wardikar	
78.	Skills Required For LIS Professionals In The Age of Library Automation	266 – 268
	Mr. Avinash G. Yette, Mr. Manoj P. Waghmare, Dr. Virendrakumar L. Barde, Dr. Sanjay Madhukarrao Salwe	
79.	Need And Importance of Library Automation	269 – 273
	Miss. Yadav Shyamla C., Dr. Ghumre Shivshankar K.	
80.	Development In Public Libraries In Maharashtra	274 – 276
	Vijaya Bhaurao Suryawanshi,	
81.	Need And Importance of Library Automation	277 – 279
	Mr. Yogesh P. Surwade, Dr. Hitendra J. Patil	
82.	Library Automation: An Overview	280 – 282
	Dr. Vishal Shekhawat	
83.	Effective Use of Computer And Automated Libraries In Social Science Research	283 – 285
	Dr.Vidya Raut	
84.	Library Automation: An Overview	286 – 288
	Ranjana K. Jawanjal	
85.	Library Automation	289 – 291
	Shri. Amol Bhaudas Meshram	
86.	Problems And Solutions of Library Automation	292 – 293
	Dr. P.S.Mohe	
87.	Stress Management For Library Science Professionals In Digital Era	294 – 296
	Dr. Prashant S. Thakare	
88.	Demands of A Fully Automated Library	297 – 299
	Dattatray P Sankpal	
89.	Barriers In The Process Library Automation And Its Solution	300 – 301
	Nilesh D Raut	
90.	A Study On Library Networking And Library Automation In India	302 – 305
	Mr. Rohidas B. Rathod, Mr. Sagar A. Dhumal	

PROBLEMS AND SOLUTIONS OF LIBRARY AUTOMATION

DR. P. S. MOHE

Librarian

Shri Ganesh Arts College, Kumbhari, Akola.

Email. psmohe@rediffmail.com.

Abstract :

The main objectives of this paper are to portrait the level of library automation and reveal the problems faced by the college librarian and authorities in implementation of the automation project. Even the various efforts made by the government and local administration library automation are not achieve the target as per the expectation. The study makes recommendations to overcome these problems and achieve successful automation. Here in this article mentioned some recommended improvements for betterment of the automation in library and information field.

Key Words: Library Automation, College Library, Problems, Solutions, Hardware, Software

Introduction : Libraries face many problems like lack of sufficient space, limited number of staff, unavailability of all reading materials, lack of time to provide effective library services to users, difficulties to maintain library records and various reports and non-availability of financial resources to purchase all reading materials recommended by the users etc. At the end of twentieth century these problems were on the peek and the biggest challenges for effective library organization and management. With the advent of computers, libraries were seeking the solution of these problems by computerization and they started to use this electronic device during 1950s (Haravu, 2004), while the Indian Statistical Institute (ISI) brought the first computer system in India in 1956 (Garg, 1992) for data processing. However the use of computer in libraries in India was began during the third to second last decade of the 20th century but it was no more than an instance to talk about the modernization of the libraries.

Library Automation: The term 'Library Automation' is being used extensively in library science to mean the application of computer to perform some of the traditional library activities such as acquisition, cataloguing, circulation, stock verification etc. Library automation can be defined simply as the use of computer and networking technologies in the library.

Need for automation: Library automation, involved in creation of database and information retrieval, computerized library network and use of telecommunication for information needs a careful handling and systematical planning. It reduces the work stress of library staff and helps in getting the information immediately. Library automation may be justified by giving certain reasons. Automation can; (Rajput et al 2006)

1. Increase the processing efficiency than a manual system.
2. Realize financial saving or continuing cost in certain cases where cost saving has been realized through automation.
3. Improve library services.
4. Make library administration and management efficient.
5. Avoid duplication of the work.
6. Facilitate resource sharing and increase technical processing efficiency over a manual system.

Problems of Library Automation

- Non Availability of ICT Trained Staff:
- Lack of Training Facilities:
- Taking More Time for Retrospective Conversion and Barcoding of Documents:
- Lack of Motivation for Performing Better:
- Frequent Changes in ICT:
- Inadequate Hardware:
- Inadequate Finance for Automation:
- Inadequate Support from Administration:
- Lack of Effective Planning and Organization:
- Non-availability of Proper Consultancy Service for Automation:
- Vacant Post of Librarians and Library Staff:
- Problem with Library Software:
- Lack of Awareness in Users for Automation:

Suggestions of Library Automation (Solutions) : Almost all the libraries have faced pre-automation and post automation problems. Lack of trained staff, hesitancy in learning computer and technical problems were faced in the initial stage of automation. Some suggested few possibilities to overcome these problems (Thapa and Sahoo, 2004) are as follows:

User education should be provided to create awareness about the library collection and its services. User training to make him independently handle the computerized system should be provided.

Information technology based library and information science education at bachelor of library and information science and master of library and information science level is a must. The major problem faced by the libraries was serious technical problem, related to hardware/software encountered during installation.

The in-house training programmes conducted on a part time basis would help the staff members to practice and assimilate more. Simultaneously their day-to-day work would also not suffer.

In-service training at regular intervals should be provided to keep the staff abreast with the latest technology.

Vacant posts need to be filled up and new recruitments as per requirement must take place.

The computer-training programme is to be so organized that there should be no time lag between staff training and assignment of computer work to trained staff. By this way, trained staff will get a regular practice of the computer knowledge obtained during the training programme.

Other than the library staff, at least on technically trained staff (that is B. E. or M. C. A.) should be appointed as information Scientist/Computer In-charge, to look after automation work and trouble shoot day-to-day problems of computerization.

Conclusion: To overcome such problem college authorities and government should make and implement to programme of 100% ICT literacy among the college employees. College administration and government should arrange onsite training activities and make it compulsorily to attend at least two training programme in per year in five consecutive years. To overcome such problem college authorities and government should make sufficient provision of finance for Hardware, Software, Manpower and purchase of e-resources. To overcome such problem librarian should organize computerized library orientation programme in each year and computer working knowledge should be mandatory to library staff.

References

1. Ansary, M. M. (1998). Automation of University Libraries of Bihar: Problems and Possible Solutions. Proceedings of CALIBER -1998, Bhubaneswar. Ahmadabad: INFLIBNET, p. 283-84
2. Garg, B.S. (1992). Computer VisÀVis University Libraries in India: Promise and Reality". Library Herald, 31(1-2), p. 26.
3. Haravu, L. J. (2004). Library Automation: Design, Principles and Practice. New Delhi: Allied Publishers, p.2-14.